

ZAUR USTACIN UŞAQ DÜNYASI VƏ BU DÜNYANIN "GÜLLÜNÜN ŞEİRLƏRİ" SÖZ ÇƏLƏNGİ

Ayətcan

**Azərbaycan Yazıçılar və
Jurnalistlər birliklərinin üzvü,
yazıçı-jurnalist, tədqiqatçı**

**O qələm sahibi xoşbəxtdir ki,
onun ədəbiyyata gətirdikləri qeyri qə-
ləm sahibləri tərəfindən də qəbul olu-
na, yaşadıla. Necə ki biz Z.Xəlil ya-
radıcılığında xalq ədəbiyyatı ruhunu,
folklorun ilıq nəfəsini, Abdulla Şaiq
üslubunu aşkar görürük, uşaq ədə-
biyyatına eynilə Z.Xəlil tərzində ya-
naşma Zaur Ustacın da yaradıcılığın-
da (uşaq şeirlərində) müşahidə edilir.
Hansı tərzdə?**

**Təqdim olunan məqalədə bu mə-
qamlar zaman-zaman mühakimənizdə.**

* * *

Əvvəlcə uşaq ədəbiyyatı nümunəsi
və bu müstəvidə Z.Ustacın mövqeyi
haqqında

Uşaq əsəri, yoxsa uşaqlar üçün ya-
zılan əsər?

Bu mövzu illərlə qələm sahibləri, o
cümlədən ədəbiyyatşünaslar və tən-
qidçilər tərəfindən birmənalı qarşılan-
mamışdır.

Ədəbiyyatşünas Zahid Xəlil, Füzuli
Əsgərli və Bilal Həsənli bu qənaət-
dəirlər ki, "uşaq ədəbiyyatı" dedikdə
3-17,18 yaşadək oxucular üçün yazılan
ədəbiyyat nəzərdə tutulur. Həm də
yazıçı hansı yaş mərhələsi üçün yazdı-
ğını, deyək ki, məktəbəqədər yaşda
uşaqlar üçün (3-6 yaş); kiçik məktəb
yaşı dövrü (6-10 yaş); yeniyetməlik
dövrü (10-14 yaş); yoxsa ilkin gənclik
yaş həddi üçün (14-17 yaş) yazdı-
ğını irəlincədən nəzərə almalıdır [3.
s.13; 2. s.3]. "Balaca oxucu çox tələb-
kardır, onun zəif əsərə maraq göstər-
məsi mümkündür deyildir. Uşaq əsəri ya-
ratmaq üçün sənətkarda istedad,
əməksevərliklə yanaşı dünyaya uşaq
gözləri ilə baxmaq, uşaq dünyasının
incəliklərindən baş çıxarmaq bacarığı
lazımdır. Yüksək sənət nümunəsi
olan, uşaqların bəyəndiyi əsəri yaz-
maq üçün sənətkarda bədii sözdən istifadə
məharəti ilə yanaşı, uşaq qəlbinin,
hiss və duyğularının təbiiliyi, sadəliyi,
təvazöçkarlığı, saflığı olmalıdır" [2. s.7].

Z.Ustaca görə, o əsər hamı tərəfin-
dən qəbul edilir ki, hər kəs oxuduğu
"hər kəlmədə öz hiss və duyğularını
görə bilir. Bir bənd şeiri min əhvalı
oxucu oxuyur, hamısı da düşünür ki,
məhz bu sözlər onun üçün deyilib. Söz
sənətində ustalığ, ədəbiyyatda təqdi-

metmə bacarığı – obrazlılıq – məhz
budur, obrazlı desək, obrazın özüdür
..." [8. s.123."Obrazın özü" məqaləsi].

"Uşaq yazıçısı necə və kimlər ola
bilər?" sualını V.Q.Belinski belə ca-
vablandırıb: "Uşaq yazıçısının yaran-
ması üçün olduqca çox şərtlər vardır:
nəcib, sevən, diqqətli, sakit, körpəcə
sadədil bir qəlb, yüksək məlumatlı bir
idrak, predmetlərə aydın bir baxış,
yalnız canlı bir təsəvvür deyil, həm də
şairanə bir xəyal, hər şeyi canlı, zən-
gin surətlər halında təsəvvür etməyə
qabil bir xəyal lazımdır" [1. s.12].

Tədqiqatçı Hədiyyə Şəfaqət haqlı
olaraq yazır ki, "... biz uşağı nə vaxt
görə biliriksə, uşaq ədəbiyyatı o zaman
yaranır. Uşağı görmək üçün gərək uşa-
ğın özü ola. Yəni əyani material" [5.].

Fikrimizcə, mülahizənin daha də-
qiq ifadə tərzində də mümkündür. Biz də
bu mülahizəni təqdirəlayiq hesab edi-
rik ki, hansı qələm nümunəsinin için-
də uşaq dünyası görünürsə, həmin
əsəri uşaq ədəbiyyatı nümunəsi qəbul
etmək olar.

Təbii ki, qələm sahibi ədəbi qəhrə-
manını necə görürsə, hansı tərzdə qə-
bul edirsə, düşüncələrini o yöndə də
qələmə alır.

Hədiyyə Şəfaqət "Problem" rubri-
kalı məqaləsində uşaq ədəbiyyatının
qəhrəmanları haqqında mülahizələrinin
ardını belə ifadə edir: "uşaq çaş-
malılıdır, ayağı işləməlidir, "2" almalı-
dır, yeməyini dağıtmalıdır, süd içəndə
ağzının böyür-başı bulanmalıdır. Uşa-
dır axı" ... "Beləcə uşaq ədəbiyyatı
yarada bilərik" [5.].

Biz XXI əsrin uşağına bunlarımı
təqdim etməliyik? Pinti, XIX, yaxud
XX əsrin birinci yarısında qalmış uşaq
obrazını? Azyaşlıya bu təbiətli ədə-
bi qəhrəmanı təqdim etməklə onu bu
simadama görmək istəyirik?

Bəs azyaşlının özü necə? Bununla
barışacağıq?

Belə olan halda gəlin görək bu gü-
nün uşağı kimdir?

Mən XX əsrin II yarısında dünyaya
gəlmiş nəslin nümayəndəsiyəm, bu
yaşım da mənə qaranlıq hər hansı iş
əlimi bulaşdırmıram. Oğlum XX
əsrin 80-ci illərinin əvvəlində dünyaya
gəlib. Bir əlinin barmağının gücü
çatmadığından iki əlinin barmaqlarını
cütləşdirib televizorun pultunun düy-
məsini basıb uşaq filmlərinə baxırdı.
Onun oğlu XXI əsrin əvvəllərində do-
ğulub. Hələ əməlli danışmağı, qayda-
sınca yeriməyi bacarmadığı vaxtlardı,
diski götürüb mənə uzadırdı ki, "baba,
qoy". Deyirdim ki, "mən bacarmıram,
ata gəlib disk qoyar, sən də baxar-
san". Sizcə mənə cavabı nə olsa yax-
şıdır? "Məni qucağına götür, boyum
çatsın, özüm qoyum".

Mülahizəmi süd qardaşım Ariflə
bölüşəndə gülümsədi: sən XX əsrin
20-ci illərində dünyaya gəlmiş kişinin,
Böyük Vətən müharibəsinin ağır-acı-
larını, sarsıntıları görmüş təfəkkür
sahibinin oğlusan, oğlum XX əsrin 80-
ci illərinin əvvəlində dünyaya gəlmiş
nəslin övlədidi, nəvən isə oğlunun
oğludur, XXI əsrin əvvəllərində dün-
yaya gəlmiş nəslin nümayəndəsi.

Təxminən 80 illik zaman hüdu-
nda doğulan üç nəslin nümayəndəsinin
təfəkkür tərzinə, hansı inkişaf yolu
keçdiyinə diqqət yetirdinizmi?

XXI əsrin nümayəndəsi budur: qa-
mışdan, qarğıdan "at" düzəldib çapan

yox, səhərdən axşama qədər planşetlə,
mobil telefonla, kompüterlə əlləşən!

Deməli, bu günün uşaq ədəbiyyatı
da kimlər üçün yazıldığı ilə hesablaş-
malıdır. Yazıçı "süd içəndə ağzının
böyür-başını bulaşdırın" uşaq üçün
yox, planşetlə oyuncaq kimi davranan
uşaq üçün yazdığını ruhən qəbul et-
məlidir.

Əlbəttə, bunu da təbii qəbul etmə-
liyik ki, uşaq – öz uşaq ömrünü yaşa-
malıdır. Amma unutmamalıyıq ki, bu
günün dərindən "2" alan uşağı kimdən-
sə kömək uman deyil, dərslərinə özü
hazırlaşır "2"-sini "5"-lə özü əvəz et-
məyi bacaran uşaqdır.

Türkiyə, Rusiya, Avropa, Amerika
filmlərində uşaq obrazlarını xatırlayaq:
uşaq böyük bacı-qardaşı kimi danışır,
iri adam düşüncəsi ilə mühakimə yü-

rüdür, üzləşdiyi vəziyyətdən çıxış yo-
lunu özü arayıb.

Biz "hansı qələm nümunəsinin
içində uşaq dünyası görünürsə, həmin
əsəri uşaq ədəbiyyatı nümunəsi olaraq
qəbul etmək olar" deyəndə, bu təbiət-
li uşaqlar üçün yazılan əsərləri nəzər-
də tuturuq. Başqa sözlə, XXI əsrin
uşağı XX əsrin vətəndaşının tanıyıb-bil-
diyi uşaq deyil, tamamilə özgə təfəkkür-
ə malik uşaqdır.

Biz bunu qəbul etməyə, zamanın
bu diktəsi ilə barışmağa məhkumuq.

Ədəbiyyatşünas Z.Xəlil "Uşaq
ədəbiyyatının başlıca vəzifələri" mə-
qaləsində yazır: "90-cı illərin əvvəllər-
ində (XX əsrin 90-cı illəri nəzərdə
tutulur – A.İ.) uşaq ədəbiyyatı bütöv-
lükde yaşlı sənətkarların ümidinə qal-
dı. Sonralar yavaş-yavaş yeni qüvvələr
yarandı" [4. s.10].

Z.Xəlilin ünvan göstərmədən ümu-
mi qeyd etdiyi qələm sahiblərindən
biri də, mənim qənaətimə görə, imza-
sı 1988-ci ildən mətbuatda özünə pə-
rəstişkarlar qazanan Azərbaycan Jurn-
alistlər Birliyinin üzvü, "Qızıl qə-
ləm" mükafatı laureatı, 2019-cu ildən
Prezident təqaüdcüsü, "Yazarlar" jurn-
alının təsisçisi və baş redaktoru Zaur
Ustacdır. Bu çağacan 26 kitabı nəşr
edilib. Onlardan yalnız biri uşaq kiti-
bidir: "Güllünün şeirləri". Və "Güllü-
nün şeirləri" "uşaq ədəbiyyatı" istila-
hının tələblərinə cavab verdiyindən
oxucu mühakiməsinə çıxarıraq.

İlk dəfə sosial şəbəkədə rəqəmlər-
dən bəhs edən şeirləri ilə rastlaşdım.
Bu şeirlər "Güllünün şeirləri" kitabın-
dan imiş. Və həmi əsərlər, içində uşaq
dünyası görünən ədəbiyyat nümunəsi
olduğundan diqqətimi cəlb etdi.

İlk görüşümüzdə işlətdiyi cümlə
əsərləri ilə ünsiyyət bağlamağım üçün

bir növ "açar" oldu: "Vur-tut bir uşaq
kitabım var: "Güllünün şeirləri". O
şeirlərin ilk nümunələrini 2004-cü il
dekabrın 12-də dünyaya gələn qızım
Gülüzə 6-7 yaşda olanda yazmışam.
Məktəbəqədər hazırlıq qrupları üçün
metodik vəsait kimi də təsdiq olun-
ub... Bir də özüm uşaq yaşında yaz-
dığım bir-iki uşaq şeirim var, vəssa-
lam. Güman ki, bir də yəqin gələcək-
də nəvəm üçün yazmış olaram".

Z.Ustac bundan sonra həqiqətən
uşaqlar üçün yazmayacağına, təəssüf!
Niyə təəssüf? Bu sorğumuza cavab
"Güllünün şeirləri" haqqında düşüncə-
lərimiz bitən yerəcən zaman-zaman
mühakimənizdə.

* * *

Diqqət yetirdinizmi, hər üç zaman
kəsiyi uşaq yaşının içində görünür: 1.
Özü uşaq yaşında olanda yazdığı şeir-
lər; 2. Beş-altı yaşlı qızı üçün yazdığı
şeirlər; 3. Nəvəsi körpə yaşında olaca-
ğı illərdə onun üçün yazacağı şeirlər.

Beləliklə, qətiyyətli olaraq qəbul
etməyimiz gərək ki, uşaq ədəbiyyatı
- uşaqlar haqqında yazılan əsərlər de-
yil, içində uşaq dünyası görünən əsər-
lərdir.

Uşaq ədəbiyyatı – uşağı dərk etdi-
yimiz andan, uşaq dünyasını içimizə
hopdurub onu təzədən yaşadığımız an-
dan qələmə alınan əsərlərdir. Körpəsi-
nə əluifbanı necə öyrətmək, bütün
elmlərin açarı olan riyazi biliklərə öv-
ladını necə isinişdirmək istəyi ataya
Gülüzəni uşaq dünyasını təzədən ya-
şadıb. Ata altı yaşlı körpəsinin həyata
baxışı ilə Azərbaycan əlifbasının söz
dünyasına baş vurub, riyazi biliklərin
cəngəlliklərinin hələ bəsit mərhələ-
sində o sirlə dünyaya sahib durmağın
mətləblərini anlatmağa səy göstərüb
övladına.

"Güllünün şeirləri" bu zərurətdən
yaranıb. Müəllif kitabın 2011-ci ildəki
nəşrinin "Ön söz"ündə bu barədə ya-
zıb: "Gülü xanım təzə-təzə birinci sin-
fə gedirdi. Mən də həmişəki kimi iş-
də idim. Evdən zəng gəldi, cavab ve-
rəndə Gülü mənə sevinə-sevinə dedi
ki, ata, "A" hərfini keçdik, müəllim
evə "A"-ya aid şeir tapşırıb, gələndə
hərflərə aid şeir kitabı al gətir. Dedim
ki, oldu. Məhdud vaxt içərisində ora-
bura baxdım. Belə bir kitab tapa bil-
mədim. Çox maraqlıdır ki, bütün
köşklərdə başqa dillərdə belə maraqlı,
əyləncəli uşaq şeir kitabları olsa da,
bizim dilimizdə yox idi" [8. s.126].

Daha sonra müəllif yazır: " birinci,
ikinci sinif şagirdlərinin böyük əksə-
riyyəti hərfəri ayrı-ayrılıqda tanısalara
da, ilkin vaxtda hecədən sözə keçəndə
böyük çətinliklə üzləşirlər. Sayı çox,
sanbalı yox dərslərlər və iş dəftərləri
uşaqları həddindən artıq yükləyə də bu
tələbatı qarşılamır. Üstəgəl, ilk gündən
başlayaraq hər gün ildırım sürətli proq-
ramla irəliləyən tədris yükü uşaqları
sıxır, yorur. Bunun kökündə isə onun
sətbəst oxuya bilməməsi dayanır. Bəl-
kə də ən ciddi problem tapşırıqların
özlərinin deyil, şərtlərinin olduqca çə-
tin anlaşılma və alternativdə asan bir-
iki hecalı söz olsa da, çətin, üç-dörd
hecalı sözlərdən ibarət olmasıdır. Ay-
dın məsələdir ki, belə olduqda istər
oxu olsun, istər hesab - uşaqların və-
ziyyəti çətinləşir [8. s.127].

(Davamı var)